

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Barbarism, otherwise : Studies in literature, art, and theory
Boletsi, M.

Citation

Boletsi, M. (2010, September 1). *Barbarism, otherwise : Studies in literature, art, and theory*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/15925>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/15925>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

SAMENVATTING (SUMMARY IN DUTCH)

Barbarij, Anders: Studies in Literatuur, Kunst en Theorie is een interdisciplinaire studie over het concept "barbarij" en de figuur van de barbaar in moderne en hedendaagse literatuur, kunst en theorie. "Barbarij" wordt traditioneel beschouwd als de negatieve tegenpool van "beschaving." Ik stel voor om barbarij op een zodanige manier te herdefiniëren dat het op creatieve en kritische wijze toegepast kan worden in de cultuurtheorie. Barbarij is een begrip, beweer ik, waarmee de binaire logica van tegenstellingen geproblematiseerd kan worden en waarmee vreemde of afwijkende elementen in dominante discoursen geïntroduceerd kunnen worden. Daarnaast kan dit begrip ruimte creëren voor nieuwe vormen van kennisproductie en voor alternatieve manieren om ons tot anderen te verhouden. Ik plaats barbarij in een breed kader door de grenzen tussen theorie, politiek, geschiedenis, literatuur, beeldende kunst, film en filosofie te verkennen en culturele objecten uit diverse nationale contexten te analyseren. Door ontmoetingen te ensceneren tussen diverse culturele objecten, media en discoursen, verruim ik het begrip "barbarij" en onderzoek ik haar complexe functies.

In het Westen zijn de termen "barbarij," "barbaren" en "beschaving" prominent aanwezig in politieke toespraken, media-uitingen, geschiedschrijving en cultuurtheorie, maar ook in alledaags taalgebruik. Deze studie intervenueert in het discours van "beschaving versus barbarij," dat sinds het einde van de Koude Oorlog en de val van het communisme populair is, en dat vooral sinds de terroristische aanslagen van 11 september 2001 weer alom aanwezig is. De tegenstelling tussen "wij" en "zij" wordt tegenwoordig voornamelijk in morele en culturele termen uitgedrukt. Mondiale conflicten worden niet langer gezien als een strijd tussen links en rechts of tussen kapitalisme en communisme, maar als een strijd tussen wat Samuel Huntington "botsende beschavingen" heeft genoemd. Deze vermeende botsing wordt vaak vertaald als een strijd van "recht versus onrecht" of "goed versus kwaad." Binnen deze context maakt het stigmatiseren van anderen als "barbaren" het makkelijker om deze anderen aan te wijzen als vijanden die vernietigd moeten worden, in plaats van waardige tegenstanders met legitieme standpunten.

In deze studie ondervraag ik het hedendaagse en historische gebruik van "barbarij" in het Westen. Hoewel de "barbaar" een lange geschiedenis heeft en hoewel er momenteel veel gezegd en geschreven wordt over "barbarij" en "beschaving," wordt de betekenis van deze termen vaak als vanzelfsprekend beschouwd en blijft de hiërarchische tegenstelling tussen "beschaafden" en "barbaren" bestaan. Om deze rigide semantiek te weerleggen, toon ik hoe culturele objecten en theoretische teksten meerdere potentiële functies van barbarij activeren. Ik laat zien hoe dit begrip dominante discoursen die de wereld in goed

en kwaad verdelen kan uitdagen en hoe het, eenmaal losgeweekt van haar conventionele contexten, een constructieve functie kan vervullen binnen de cultuurkritiek en daarbuiten.

Met dit doel voor ogen stel ik voor om barbarij en de barbaar niet op een essentialistische, maar op een performatieve manier te benaderen. De centrale vraag is niet "wie (of waar) zijn de barbaren?" maar wat voor kritische functies barbarij en de barbaar kunnen vervullen. Ik ben in het bijzonder geïnteresseerd in de volgende vragen: Hoe kan de manier waarop barbarij in de literatuur, kunst en theorie functioneert het conventionele, gewelddadige gebruik van dit begrip in Westerse discoursen op zijn kop zetten? Hoe kan barbarij worden hergebruikt om onze discursieve kaders open te breken en ruimte te creëren voor nieuwe manieren van kennen, vergelijken en theoretiseren? En kunnen wij ons met behulp van dit begrip alternatieve manieren voorstellen waarop wij met anderen omgaan, zonder daarbij uit te gaan van essentialistische denkbeelden en binaire opposities?

Zowel barbarij als de barbaar hebben een schijnbaar onontkoombare negatieve lading. Barbarij functioneert daarbij als de maatstaf waartegen de goedheid, de humaniteit en het niveau van beschaving kunnen worden afgezet. In deze tegenstelling zijn de concepten barbarij en beschaving van elkaar afhankelijk. De "beschaafden" kunnen zichzelf als geavanceerd, volwassen, superieur of humanitair beschouwen omdat ze hun "barbaren" als eenvoudig, infantiel, minderwaardig, of wild construeren. Ik beweer daarentegen dat het begrip "barbarij" tegenstrijdige functies heeft. Aan de ene kant versterkt barbarij het discours van "beschaving." Aan de andere kant, heeft het begrip een tegendraadse en ondermijnende kant en kan het ditzelfde discours ook ontwrichten.

Door de betekenis van barbarij niet als vanzelfsprekend te beschouwen en haar onderbelichte aspecten naar voren te brengen, laat ik zien hoe het begrip anders kan worden geconceptualiseerd en hoe het anders kan functioneren in taal en overige media. Daarbij probeer ik niet de gewelddadige historie van barbarij in Westerse discoursen te omzeilen of dit begrip "onschadelijk" te maken. Juist in de hiaten en spanningen tussen de verschillende betekenissen, geschiedenissen en gebruiken van "barbarij" zie ik mogelijkheden om dit concept op alternatieve manieren te laten "werken" in literatuur, kunst en theorie.

Barbarij wordt zo gheredefinieerd als een theoretisch en methodologisch concept. Als zodanig is het niet alleen van belang voor *wat* ik onderzoek, maar ook voor *hoe* ik mijn onderzoek vormgeef. Met andere woorden: ik behandel de figuur van de "barbaar" niet alleen als object van analyse, maar ook als theoretiserend subject. Omdat "barbarij" en de "barbaar" invloed uitoefenen op mijn methodologische en theoretische overwegingen, worden ze partners in mijn vergelijkende analyses.

Ik onderbouw mijn argument door middel van *close readings* van culturele objecten waarin barbarij of barbaren centraal staan. Deze objecten zijn afkomstig uit de twintigste en eenentwintigste eeuw, de meeste zijn hedendaags. Wat deze objecten met elkaar

verbindt, is een kritisch engagement met westerse vertogen over barbarij. De diversiteit van deze objecten maakt het mogelijk om barbarij in een brede, vergelijkende context te plaatsen. Al hebben verschillende waardevolle historische studies zich op de “barbaar” in een bepaalde periode of cultuur gericht, zijn er maar weinig vergelijkende en interdisciplinaire studies over dit onderwerp, en is barbarij nog maar nauwelijks tot een theoretisch en methodologisch concept ontwikkeld. Hierin ligt de originele bijdrage van deze studie.

Elk hoofdstuk bestaat uit een thematisch en een theoretisch component, zodat elk hoofdstuk zich richt op 1) een kwestie die naar voren komt uit een bepaald aspect van barbarij of de figuur van de barbaar, en 2) een specifiek theoretisch aspect van barbarij, dat wil zeggen een bepaalde “barbaarse functie.”

In het inleidende hoofdstuk (**Hoofdstuk Een**) bied ik een vooruitblik op de verschillende manieren waarop barbarij in deze studie werkt. Dit doe ik door middel van een *close reading* van Franz Kafka's korte verhaal “De Grote Muur van China” (1931). Met behulp van dit verhaal onderzoek ik het kritische vermogen van barbarij, haar relatie tot de beschaving, de verstrengeling van haar positieve en negatieve betekenissen, en haar verhouding tot epistemologische en vergelijkende vragen. Kafka's verhaal over een onvoltooide muur fungeert als een maquette van de uitgangspunten die deze studie als geheel vormgeven.

In **Hoofdstuk Twee** contextualiseer ik deze studie binnen hedendaagse debatten rondom cultuur, beschaving en barbarij. Ik geef voorbeelden uit de hedendaagse westerse politieke retoriek, met name die van de Amerikaanse overheid na de gebeurtenissen die de bijnaam “9/11” hebben gekregen. Daarnaast bespreek ik verschillende reacties op deze retoriek, van politieke wetenschappers, cultuurtheoretici, sociologen, filosofen en intellectuelen. Ik neem deze diverse—conservatieve, liberale, humanistische, linkse, relativistische, en deconstructivistische—reacties onder de loep en onderzoek ik op welke manieren de termen “barbarij” en “beschaving” gedefinieerd en gebruikt worden. Door soms aan te sluiten bij deze benaderingen en, vaker, er juist tegenin te gaan, belicht ik mijn eigen positie in deze studie.

Na deze hedendaagse focus, kijk ik in **Hoofdstuk Drie** naar de betekenissen en het gebruik van de “barbaar” in de Westerse geschiedenis. De meeste historische studies over de barbaar richten zich op een specifieke periode en cultuur of kiezen voor een genealogische benadering. In dit hoofdstuk kies ik niet voor een chronologische uiteenzetting van de geschiedenis van de barbaar, maar voor een thematische indeling. Ik doe dit op basis van een reeks criteria die van de Griekse oudheid tot het heden hebben bepaald hoe “beschaving” in het Westen is gedefinieerd. De logica achter deze thematische indeling is dat veranderende betekenissen van de “barbaar” voortkomen uit veranderlijke zelfbeschouwingen van de zogenaamde “beschaafden.” Ik relateer, met andere woorden, de verschuivende betekenissen en gebruikswijzen van de “barbaar”

aan de verschillende normen die hebben bepaald wat als “beschaafd” telt. Daarvoor ontwikkel ik een typologie van wat ik “beschavingsnormen” noem. Deze normen zijn: taal, cultuur, politiek systeem of ideologie, moraliteit, religie, etniciteit, klasse, geslacht, ras, vooruitgang en de psyche. Door middel van deze typologie herzie ik de geschiedenis van de barbaar als een narratief van breuken, herhalingen, en onverwachte intersecties, die voortkomen uit een web van culturele, sociale, politieke, ideologische, religieuze en wetenschappelijke discourses.

Na deze historische reizen van de barbaar als de negatieve pool van de beschaving, onderzoek ik in **Hoofdstuk Vier** de notie van “positieve barbarij.” Ik lees Walter Benjamins essay “Ervaring en Armoede” (1933), waarin hij het begrip “positief barbarendom” introduceert. Ik vergelijk dit begrip met hoe “barbarij” in het overige werk van Benjamin gebruikt wordt. De vraag is hoe Benjamins “positief barbarendom” breekt met de negatieve genealogie van barbarij en zo een nieuw project vormgeeft, zonder de destructieve, gewelddadige aspecten van de “oude” barbarij daarbij buiten beschouwing te laten. Daarnaast heeft dit hoofdstuk een theoretische doelstelling. Ik experimenteer met een manier van lezen die de “barbaarse” eigenschappen van Benjamins schrijven activeert. Mijn lezing combineert een filosofisch met een literair perspectief. Door middel van een microscopische benadering leg ik de aandacht op vreemde en afwijkende details die me een andere ingang tot de tekst bieden. Ik beschouw deze details als verborgen “barbarismen” in “Ervaring en Armoede” die door de lezer geactiveerd worden. Op basis van deze talige barbarismen onderzoek ik hoe “positief barbarendom” in Benjamins eigen tekst als een tekstuele strategie vorm krijgt.

Waar hoofdstuk Vier ingaat op Benjamins voorstellingen van het soort barbaren dat “positief barbarendom” uit kan voeren, verkent **Hoofdstuk Vijf** het kritische vermogen dat schuilt in de *afwezigheid* van de barbaren. Ik concentreer me op de topos “wachtend op de barbaren” door middel van een vergelijkende lezing van K.P. Kavafis’ gedicht “Wachtend op de Barbaren” (1904) en de gelijknamige roman van J.M. Coetzee (1980). In deze werken wordt de beschaving geconfronteerd met de barbaren die verwacht worden, maar nooit arriveren. Ik bespreek wat deze afwezigheid voor de beschaving betekent. Op theoretisch niveau benadruk ik in dit hoofdstuk *herhaling* als een barbaarse functie. Allereerst komt herhaling tot uitdrukking door het gebruik van citaten, intertextualiteit, en allegorische lezingen. Kavafis’ gedicht en Coetzee’s roman maken deel uit van een breed intertekstueel netwerk waarin de topos “wachtend op de barbaren” centraal staat. Beide werken worden in verschillende genres geciteerd en bewerkt. Ik kijk naar diverse interpretaties, adaptaties en gebruiken van Kavafis’ gedicht en Coetzee’s roman en onderzoek hoe deze werken weerstand bieden aan simplificerende allegorische lezingen en, in plaats daarvan, tot een alternatieve lezing uitnodigen, die ik “barbaarse allegorie” noem. Daarnaast onderzoek ik hoe de herhaling van de woorden “barbarij” en “barbaar” binnen de literatuur nieuwe betekenissen tot stand kan brengen en de conventionele gebruikswijze van deze woorden in verwarring kan brengen.

In de vorige hoofdstukken is barbarij gelokaliseerd in—en beperkt door—taal (hetzij de taal van geschiedenis, literatuur, filosofie of cultuurtheorie). Hoofdstukken Zes en Zeven verplaatsen barbarij van haar vermeende “natuurlijke habitat” naar een buitentalige, “barbaarse” context: het visuele. **Hoofdstuk Zes** richt zich op visuele adaptaties van de topos “wachtend op de barbaren,” terwijl **Hoofdstuk Zeven** artistieke belichamingen van “nieuwe barbaren” centraal stelt. In beide hoofdstukken laat ik zien hoe het “barbaars theoretiseren” dat deze studie voorstelt niet noodzakelijkerwijs op talige strategieën berust, maar ook een visuele vorm kan krijgen, evenals een vorm die zich tussen het visuele en het tekstuele bevindt.

In Hoofdstuk Zes behandel ik mogelijke alternatieven op de staat van het wachten op de barbaren. De kunstwerken die ik hier bespreek—de labyrintische kunstinstallatie “Waiting for the Barbarians” (2001) van de Zuid-Afrikaanse kunstenaar Kendell Geers en de billboard-achtige kunstinstallatie “Esperando a los bárbaros” (1995) van de Argentijnse kunstenaar Graciela Sacco—flirten met twee verschillende antwoorden op de aporie van een beschaving die tevergeefs op de barbaren wacht en daardoor in een permanente passieve en solipsistische staat verkeert. “Wachtend op de barbaren” wordt in deze werken verplaatst naar een visueel medium en vertaald naar niet-westerse en hedendaagse contexten. Ik onderzoek wat deze topos vandaag de dag zou kunnen betekenen en hoe de aporie die erin wordt weerspiegeld in kunst kan worden overwonnen.

In Hoofdstuk Zeven analyseer ik Guillermo Gómez-Peña’s foto-performance portfolio “The New Barbarians” (2004-2006). Terwijl de installaties van Sacco en Geers spelen met het thema *wachten*, lijken Gómez-Peña’s barbaarse personae de belofte van de *aankomst* van de barbaren waar te maken. De vormen die deze belofte aanneemt corresponderen echter niet met de verwachtingen van de beschaving. “The New Barbarians” overstelpen de toeschouwer met een overvloed aan culturele verwijzingen die de Westerse stereotypen van barbaren uithollen en die tot nieuwe, subversieve configuraties van deze stereotypen leiden. Gómez-Peña’s kunstproject benadert barbarisme en de figuur van de nieuwe barbaar door middel van een barbaarse esthetiek, bestaande uit een visuele grammatica van wat ik “barbarismen” noem. De werken in hoofdstukken zes en zeven herzien de retoriek, veronderstellingen en spelregels van hedendaagse discussies over “barbarij,” “vergelijking” en “culturele vertaling,” en geven speels vorm aan een barbaarse manier van theoretiseren (“barbarian theorizing”) van de periferie van het Westen.

In het laatste hoofdstuk—**Hoofdstuk Acht**—breng ik het bekende en het vreemde, de “zelf” en de “ander,” samen in de drie-eenheid van “buurman,” “gast” en “barbaar.” Ik verken de relatie tussen deze drie figuren binnen de context van nationalisme in de Balkan en beweer dat de constructie van de ander als “barbaar” niet op absoluut verschil, maar vaak juist op gelijkenis berust. Om dit argument verder te ontwikkelen volg ik de reis van een populair liedje in de Balkan aan de hand van de documentaire “Whose is this Song?” (2003) van de Bulgaarse filmmaakster Adela Peeva. Het feit dat dit liedje op verschillende plekken in de Balkan op vergelijkbare wijze wordt uitgevoerd benadrukt de

overeenkomsten tussen volken in dit gebied. Desalniettemin is het liedje onderwerp van een fel eigendomsdispuut. De logica van deze schijnbare paradox is dat de "barbarisering" van elke Balkan natie door zijn Balkan buurlanden niet door radicaal verschil wordt gemotiveerd, maar juist door gelijkenis. Het ontkennen dat we culturele objecten met onze burens delen vergemakkelijkt de constructie van deze burens als vijanden en zelfs als barbaren. Echter, wat als blijkt dat deze "barbaarse buurman" dezelfde culturele objecten deelt, maar dat deze net iets anders zijn dan de onze? Wat als de "nationale zelf" zo eigenlijk gedwongen wordt om in zijn burens een iets gewijzigd spiegelbeeld te ontwaren?

In dit hoofdstuk, toets ik het concept van "gastvrijheid" in de Balkan, niet alleen met betrekking tot mensen maar ook tot culturele objecten. Als resultaat van de rigide wetten van een "voorwaardelijke gastvrijheid" wordt de gast vaak in een barbaarse vijand veranderd. Ik laat zien dat gast en gastheer gezien moeten worden als dynamische figuren die elkaars positie kunnen innemen en die verwickeld zijn in productieve (zij het niet noodzakelijkerwijs vreedzame) ontmoetingen met elkaar. Aan de hand van Peeva's film, beargumenteer ik dat we de relatie tussen "zelf" en "ander" op een andere manier kunnen conceptualiseren: een manier die de ander niet construeert als barbaars, dreigend, minderwaardig en illegitiem, maar die van "de Ander" simpelweg een ander maakt.

In het **Nawoord** verbind ik de herdefiniëring van barbarij die ik in deze studie heb voorgesteld met academische praktijken en met manieren van theoretiseren. Ik introduceer de figuur van de "barbaarse academicus" en geef aan wat het kan betekenen om op te treden als "barbaren" in onze verschillende disciplines en onderzoeksgebieden. Ik laat zien, met andere woorden, hoe de figuur van de barbaar mij geholpen heeft om na te denken over *hoe* ik doe wat ik doe. Ik besluit deze studie met een aantal voorlopige richtlijnen voor een "barbaars theoretiseren" in de geesteswetenschappen.